

การอนุรักษ์ สืบสาน และการดำรงอยู่ของภูมิปัญญาด้านการทอผ้าของชาติพันธุ์ไทลื้อ อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย

The Conservation, Continue and Staying of Weave Wisdom Reflection of Tai-Lu Wisdom Adaptation in Chiang Khong District, Chiang Rai Province

Wichulada Matonboon

Chiang Mai University

บทคัดย่อ

การนำเสนอบทความนี้เพื่อเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงการอนุรักษ์ การสืบสาน และการดำรงอยู่ของภูมิปัญญาด้านการทอผ้า รวมถึงการปรับเปลี่ยนด้านภูมิปัญญาของชาวไทลื้อในพื้นที่อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและสิ่งแวดล้อม การที่ชุมชนมีช่องทางการสื่อสารทางอินเทอร์เน็ตที่มีความรวดเร็ว และกว้างขวางช่วยทำให้มีการสืบสานและถ่ายทอดคุณค่าทางวัฒนธรรมในวงกว้าง โดยชาวไทลื้อใช้ต้นทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่นำเสนอผ่านโลกไซเบอร์โดยการอธิบายความหมายของลวดลาย และการนำเสนอผ่านเรื่องเล่าที่เชื่อมโยงวัฒนธรรมชาวไทลื้อกับความเชื่อและวิถีชีวิต

คำสำคัญ : อนุรักษ์ สืบสาน ดำรงอยู่ ภูมิปัญญาผ้าทอ ชาติพันธุ์ ไทลื้อ

Abstract

This article presents the conservation, continue and staying of weave wisdom, reflection include Tai-Lu wisdom adaptation in Chiang Khong district. In the middle of a social and environment changing, the community has high speed internet connecting channel and broadband can help them to continue and pass on knowledge broadly. Tai-Lu present culture capital pass cyber by pattern meaning exploration and affect with stories of Tai-Lu cultural on belief and way of life

Keywords : conservation, continue, staying, weave wisdom, Tai-Lu

บทนำ

กลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อ เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีภูมิลำเนาเดิมอยู่ในเขตสิบสองปันนา ทางตอนใต้ของ ประเทศจีน ได้มีการอพยพมาอยู่ในประเทศไทยในภาคเหนือตอนบนโดยมีเส้นทางอพยพเข้ามาหลาย เส้นทางทั้งเข้าทางพม่าอำเภอแม่สาย จากประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวผ่านเข้าทาง อำเภอเชียงของและอำเภอเวียงแก่น จังหวัดเชียงราย และเข้ามาจากประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตย ประชาชนลาวมาทางจังหวัดน่าน ปัจจุบันกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้ออาศัยอยู่มากในภาคเหนือ ได้แก่ จังหวัด เชียงใหม่ เชียงราย ลำพูน แพร่ น่าน พะเยา และลำปาง

สรุปผล

อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย นับเป็นพื้นที่ที่มีจำนวนชาติพันธุ์ไทลื้อจำนวนมาก โดยมีการ อพยพเข้ามาอยู่ตั้งแต่อดีต แม้ว่าในพื้นที่อำเภอเชียงของจะมีเส้นทางการอพยพเข้าของชาวไทลื้อ หลายเส้นทาง แต่สิ่งหนึ่งที่สะท้อนตัวตนของชาวไทลื้อที่นี่ได้ชัดเจนคือความเป็นกลุ่มเป็นก้อน ความรัก ความสามัคคีระหว่างกลุ่มชาวไทลื้อด้วยกัน ชาวไทลื้อในอำเภอเชียงของส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในพื้นที่ ตำบลศรีดอนชัยและรองลงมาคือบ้านหาดบ้าย ตำบลริมโขง และบางส่วนมีการกระจายตัวอยู่ทั่วไปในพื้นที่ อำเภอเชียงของ

ชาติพันธุ์ไทลื้อนั้นว่ามีชื่อเสียงด้านศิลปะการทอผ้า เป็นที่เลื่องลือกันอย่างมากในด้านความสวยงาม (Ethnic Center and Development, n.d., p.151) และมีความโดดเด่น และหากพูดถึงแหล่งผลิต ผ้าทอที่เป็นอัตลักษณ์ของชาวไทลื้อในจังหวัดเชียงรายแล้ว อำเภอเชียงของนับว่าเป็นแหล่งผลิตผ้าทอที่เป็น อัตลักษณ์ของไทลื้อแหล่งใหญ่แห่งหนึ่ง ที่มีการจำหน่ายให้กับทั้งชาวไทลื้อและผู้สนใจทั่วไปทั้งในจังหวัด เชียงรายและต่างจังหวัด ด้วยความโดดเด่นด้านลวดลายที่เป็นอัตลักษณ์และสีสันของเครื่องแต่งกาย โดยเฉพาะลายผ้าทอที่เป็นผ้าถุงของสตรีไทลื้อในพื้นที่อำเภอเชียงของ จึงมีกลุ่มสตรีที่รวมกลุ่มกันทอผ้า เพื่อสร้างรายได้จนเจือจรรอบครัวหลายกลุ่ม ทั้งที่เป็นกลุ่มทางการและเป็นกลุ่มแบบไม่เป็นทางการ นอกจากนี้ ลายผ้าถุงของสตรีชาวไทลื้อในพื้นที่อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย ยังเป็นที่รู้จักและขึ้นชื่อ ในกลุ่มของนักท่องเที่ยวที่ชื่นชอบผ้าทอ ที่สามารถเป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ ได้เข้าไปดูวิถีชีวิตความเป็นอยู่และวัฒนธรรมของชาติพันธุ์ไทลื้อได้ และมีการจำหน่ายทั้งแบบขายปลีก และขายส่ง อันเป็นการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาดั้งเดิมของชาวไทลื้อมาจนถึงปัจจุบัน

ภูมิปัญญาด้านการทอผ้าของชาวไทลื้อ

หากพูดถึงภูมิปัญญาแล้วจำเป็นที่จะต้องพิจารณาองค์ประกอบของภูมิปัญญาในสามส่วนที่สำคัญ คือ 1) ความรู้ 2) กระบวนการได้มาซึ่งความรู้ และ 3) เป้าหมายหรือทิศทางการพัฒนา การนำความรู้ไปใช้ หรือมองอีกแง่หนึ่งคือ ผลกระทบจากความรู้และกระบวนการนั้นๆ (Na Thalang, E., 2003) เช่นเดียวกับ ภูมิปัญญาด้านการทอผ้า ที่เป็นความรู้ที่สตรีชาวไทลื้อได้เรียนรู้ผ่านกระบวนการต่างๆ ได้แก่ การสังเกต และจดจำ การเรียนรู้จากการถ่ายทอดของคนในครอบครัวหรือคนใกล้ชิดอย่างเป็นทางการ และไม่เป็น ทางการ จากการเคยเห็นย่า ยาย หรือแม่ทอผ้ามาตั้งแต่เล็กๆ ทำให้สั่งสมเป็นความรู้ และเมื่อมีการ ทดลองทำหรือลงมือปฏิบัติจนชำนาญ จึงสั่งสมเป็นประสบการณ์ในการทอผ้า และในสังคมของชาวไทลื้อ

ผู้หญิงไทลื้อจะมีการถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านการทอผ้าไปยังบุตรหลานสืบต่อๆ กันมา ในอดีตภูมิปัญญาด้านการทอผ้าของชาวไทลื้อเป็นทั้งความรู้ที่อยู่ในตัวสตรีไทลื้อ (Tacit Knowledge) และมีการถ่ายทอดความรู้นั้นไปยังผู้อื่นในสังคม (Explicit Knowledge) แต่เป็นลักษณะไม่เป็นทางการ บวกกับปัจจัยด้านสังคมและวัฒนธรรมช่วงนั้น ที่ทำให้ภูมิปัญญาการทอผ้าสามารถพบเห็นได้ทั่วไปและมีจำนวนมากในช่วงนั้น เพราะผู้หญิงไทลื้อจะมีการทอผ้าเพื่อใช้ในชีวิตประจำวัน เมื่อว่างจากการทำงานก็จะลงมือทอผ้า แต่ปัจจุบันสถานการณ์สังคมเปลี่ยนไปผู้หญิงไทลื้อบางคนเท่านั้นที่จะยังคงทอผ้าเพื่อสวมใส่เอง ส่วนใหญ่จะซื้อมาใช้เพื่อความสะดวกและเพื่อลดเวลาในการทอผ้าลง ผู้ที่ยังคงทอผ้าอยู่จึงนับว่าเป็นผู้ที่มีภูมิปัญญาด้านการทอผ้าและควรค่าแก่การอนุรักษ์ สืบสาน เพื่อให้การทอผ้าดำรงอยู่คู่สังคมไทย เพราะนับวันผู้ที่ทอผ้าเป็นมีจำนวนน้อยลงเรื่อยๆ

การทอผ้าของชาวไทลื้อนับเป็นภูมิปัญญาที่ทรงคุณค่า และมีคนที่สืบสานมาจนถึงปัจจุบันน้อย ผู้ที่สามารถทอผ้าได้สวยงาม และมีลวดลายดั้งเดิมที่เป็นอัตลักษณ์ของชาติพันธุ์ไทลื้อส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ เอกลักษณะการทอผ้าไทลื้อที่สำคัญ คือ การทอผ้าด้วยเทคนิค “เกาะหรือล้วง” (Tapestry Weaving) หรือที่เป็นที่รู้จักกันว่าผ้า “ลายน้ำไหล” ซึ่งเป็นเทคนิคที่มีความยุ่งยากซับซ้อน แต่ทำให้เกิดลวดลายและสีสันที่งดงามแปลกตา และเป็นอัตลักษณ์อันโดดเด่นเฉพาะกลุ่มที่แตกต่างจากผ้าขึ้นของกลุ่มชาติพันธุ์ไทกลุ่มอื่นๆ (Cultural Promotion Department, 2012, p.40) ไทลื้อในแต่ละท้องถิ่นนิยมใช้สีสันทึบคลึงกัน คือ ใช้ฝ้ายสีแดง สีดำ หรือสีครามบนพื้นผ้าฝ้ายสีขาว สีสันเสื้อผ้าทั้งผู้ชายและผู้หญิงจะออกในโทนสีดำ แดง และน้ำเงิน ลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์ของการทอผ้าไทลื้อในอำเภอเชียงของจังหวัดเชียงราย ได้แก่ “ลายน้ำไหล” และ “ลายขอ” นิยมทอเป็นลวดลายของผ้าถุง และ “ลายขิด” ชาวไทลื้อนิยมทอผ้าขิดเพื่อทำเป็นของใช้ในครัวเรือน อาทิ พูก (สลิ) ผ้าปูที่นอน (ผ้าหลบ) และหมอน การทอผ้าของชาวไทลื้อเป็นภูมิปัญญาดั้งเดิมที่สืบทอดต่อกันมาหลายชั่วอายุคน อย่างไรก็ตามปัจจุบัน พบว่า ลวดลายการทอผ้าของชาวไทลื้อมีการปรับเปลี่ยนเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้ซื้อมากขึ้น เช่น ลายขิดจากเดิมที่มีการทำเฉพาะผ้าปูที่นอน พูก ก็ทำเป็นผ้าปูโต๊ะ ผ้าคลุมเตียง เป็นต้น ลวดลายผ้าทอของไทลื้อได้แรงบันดาลใจมาจากธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น ลายม้า ลายช้าง ลายสิงห์ ลายนก ลายขอ ลายดอกแก้ว และลายดอกจันทน์ และยังมีลวดลายที่เกิดจากความเชื่อถือศรัทธาพระพุทธศาสนาขนบธรรมเนียมประเพณี อาทิ ลายพญานาค ลายหงส์ ลายปราสาท ลายพานพุ่มดอกไม้ และลายช้างพ้อนถือช่อดอกไม้ (Naresuan University, n.d.)

นอกจากนี้ ลายน้ำไหลที่ต้องอาศัยวิธีการเกาะหรือล้วงที่มีความซับซ้อนมาก และใช้เวลาทอนาน ได้มีการลดการทอลง แต่มีการผสมผสานลวดลายต่างๆ เข้าด้วยกันเพื่อให้ใช้เวลาทอไม่นานมาก และสามารถจำหน่ายได้ง่ายขึ้น เพราะมีราคาไม่แพงเหมือนการทอด้วยลายน้ำไหลทั้งผืน เพราะเทคนิคการทอผ้าแบบเกาะหรือล้วงเป็นวิธีการทอที่ไม่ได้ใช้เส้นพุ่งสอดจากริมผ้าด้านหนึ่งไปสู่ริมผ้าอีกด้านหนึ่งตามวิธีการทอแบบธรรมดาทั่วไป และไม่เพิ่มด้ายเส้นพุ่งพิเศษเข้าไปในเนื้อผ้าเช่นวิธีการจก แต่การทอแบบเกาะใช้พุ่งหลายๆ สีเป็นช่วงๆ ทอด้วยวิธีธรรมดาโดยการเกี่ยวและผูกเป็นห่วง (Hook and Dove-tail) รอบเส้นยืน ไปเป็นช่วงตามจังหวะลวดลาย (OpenBase, n.d.)

ผ้าชิ้นลายน้ำไหลในกีกระตุก: เครื่องมือที่ทำให้ภูมิปัญญาการทอผ้ายังคงอยู่คู่สังคม

ในอดีตผ้าทอไทลื้อผลิตจากฝ้ายซึ่งชาวไทลื้อปลูกเอง กรอเอง ปั่น และย้อมเอง เป็นวัสดุจากธรรมชาติทั้งหมด แต่ปัจจุบันผู้ทอผ้ามีการปรับตัวให้เข้ากับความต้องการของตลาดและเพื่อให้เข้ากับวิถีการดำเนินชีวิตของไทลื้อด้วย โดยมีการสั่งซื้อฝ้ายดิบแล้วนำมาย้อมสีเอง และบางส่วนใช้ด้ายประดิษฐ์ ซึ่งเป็นวัสดุสังเคราะห์เพราะหาง่าย สะดวก และผู้บริโภคมีความต้องการเพราะสวมใส่สบาย แต่ยังคงเอกลักษณ์ดั้งเดิมของลวดลายการทอผ้าไว้ (San Pu Loei Community, n.d.)

อัตลักษณ์ผ้าทอไทลื้ออำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย

เครื่องแต่งกายของชาติพันธุ์ไทลื้อนั้นนับว่ามีความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ที่สวยงาม โดยเฉพาะชุดแต่งกายของผู้หญิง หากพบเห็นการสวมใส่ก็สามารถบอกได้ถึงความเป็นอัตลักษณ์ของผ้าทอของไทลื้อได้และมีลวดลายที่มีความเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละพื้นที่ โดยเฉพาะลวดลายของผ้าถุงหรือผ้าซิ่นที่เรียก “ซิ่นตา” ที่มีการเย็บแบ่งออกเป็น 3 ส่วนคือ ส่วนหัวจะทำด้วยสีแดง (ปัจจุบันบางครั้งได้มีการเย็บส่วนหัวเป็นสีขาว) ส่วนกลางตัวมีลวดลายสวยงามนิยมลายน้ำไหลหรือลายขอมที่มีสีสันทากสี และส่วนปลายผ้าถุงเป็นสีดำ ส่วนกลางลำตัวมีเทคนิคการทอแบบ “ซิด จก เกาะ หรือ ล้วง หรือที่เรียกว่า “ลายน้ำลาย” เป็นรูปสัตว์ในวรรณคดี ลายเรขาคณิต และลายพรรณพฤกษา (Cultural Promotion Department, 2012)

ผ้าชิ้นลายนํ้าไหลลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์ของไทลื้ออำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย

ผ้าชิ้นของไทลื้อมีอัตลักษณ์ที่โดดเด่น สวยงาม ทรงคุณค่า และปัจจุบันผ้าทอไทลื้อกลายเป็นสินค้าที่มีมูลค่ามากขึ้น มีราคาค่อนข้างสูง ด้วยปัจจัยหลายด้าน ทั้งคนทอผ้าที่หายากขึ้น การใช้ระยะเวลาทอผ้าที่นาน ต้องอาศัยความชำนาญของคนทอผ้าที่ปัจจุบันมีคนที่ชำนาญน้อยลง และที่สำคัญต้องใช้ความอดทนในการทออย่างมาก โดยเฉพาะในสภาวะการณ์ที่รัฐบาลได้มีการขึ้นค่าแรงของแรงงานขั้นต่ำในอัตราขั้นต่ำวันละ 300 บาทมาตั้งแต่ 17 ตุลาคม พ.ศ. 2555 โดยมีการนำร่อง 7 จังหวัดและนโยบายไปปฏิบัติครบทุกจังหวัดในเดือน 1 มกราคม 2556 (Siam Intelligence, 2013) ทำให้คนทอผ้าส่วนหนึ่งต้องเลิกทอผ้าแล้วหันไปหางานรับจ้างประเภทอื่นทำแทนเพราะได้ค่าแรงสูงขึ้นและรับเงินรายวัน นอกจากนี้ นโยบายด้านการท่องเที่ยวของรัฐบาลยังเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ชาวไทลื้อหันอำเภอเชียงของ หันมาให้ความสำคัญกับการสร้างแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในพื้นที่มากขึ้น โดยเฉพาะการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในประเพณีต่างๆ อาทิ ประเพณีจุลกฐิน ประเพณีเข้าพรรษา ประเพณีออกพรรษา ประเพณีสงกรานต์ และประเพณีลอยกระทง เพื่อดึงนักท่องเที่ยวและรายได้จากการขายผลิตภัณฑ์ด้านการท่องเที่ยว โดยเฉพาะผ้าทอไทลื้อ

อัตลักษณ์ของผ้าทอที่เป็นผ้าถุงไทลื้อในพื้นที่อำเภอเชียงของ คือ “ลายนํ้าไหล” และ “ลายปี่” หรือ “ลายแมลงปอ” ซึ่งปัจจุบันการทอผ้าไม่ได้จำกัดเฉพาะลวดลายที่เป็นอัตลักษณ์เท่านั้นแต่มีการผสมผสานลวดลายต่างๆ เข้าด้วยกันจนทำให้ลวดลายที่เป็นอัตลักษณ์เฉพาะกลุ่มลดน้อยลงหรือเกือบจะสูญหายไป

การอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาด้านการทอผ้าไทลื้อ

ปัจจุบันภูมิปัญญาด้านการทอผ้าของชาวไทลื้อส่วนใหญ่ กลายเป็นความรู้ที่ฝังอยู่ในตัวบุคคล (Tacit Knowledge) ที่มีการถ่ายทอดความรู้ไปยังผู้อื่นค่อนข้างน้อย ด้วยปัจจัยหลายด้านที่ทำให้เด็กรุ่นใหม่ไม่ได้สนใจในภูมิปัญญาดังกล่าวมากนัก แต่ก็เป็นที่น่าดีใจที่ชุมชนชาติพันธุ์ไทลื้อแต่ละพื้นที่ที่มีการอนุรักษ์และสืบสานศิลปะการทอผ้า ชุมชนชาติพันธุ์ไทลื้อที่ยังมีการทอผ้าโดยใช้เทคนิคเก่า ล้วน มี 4 กลุ่มใหญ่ๆ ได้แก่ 1) บ้านห้วยหลวงเหนือ ตำบลยางฮอม อำเภอขุนตาล จังหวัดเชียงราย 2) กลุ่มไทลื้ออำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย 3) กลุ่มไทลื้ออำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา และ 4) กลุ่มไทลื้ออำเภอบัว จังหวัดน่าน ซึ่งเอกลักษณ์ของแต่ละพื้นที่ก็จะแตกต่างกันออกไปชาวไทลื้อมีการอนุรักษ์ และสืบสานการทอผ้าของชาวไทลื้อ แสดงออกมาในหลายรูปแบบ ทั้งในระดับบุคคล ระดับชุมชน และระดับนโยบาย ดังนี้

1. การถ่ายทอดความรู้จากผู้ชำนาญ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุมาสู่บุตรหลานอย่างไม่เป็นทางการในชุมชนของชาวไทลื้อ

2. การปลูกฝังให้คนในชุมชนใส่ผ้าถุงหรือชุด ที่เป็นเอกลักษณ์ของชาติพันธุ์ไทลื้อตั้งแต่เด็กๆ ผ่านกระบวนการขัดเกลาทางสังคมและการถ่ายทอดความรู้ในระดับครอบครัวและชุมชน

3. โรงเรียนในชุมชนมีการส่งเสริมให้เด็กนักเรียนแต่งชุดประจำกลุ่มชาติพันธุ์ รวมทั้งไทลื้ออย่างเป็นทางการ

4. การอนุรักษ์ประเพณีทางพุทธศาสนา เช่น กฐิน จุลกฐิน เป็นอีกช่องทางหนึ่งที่ทำให้คนในชุมชนได้มีโอกาสใส่ผ้าทอไทลื้อและยังเป็นการดึงดูดความสนใจของผู้ที่เข้าร่วมงาน สร้างเสน่ห์ให้กับงานทำให้ผู้คนร่วมงานหลงใหลในการแต่งกายของทั้งเด็ก ผู้ใหญ่ ผู้สูงอายุ ทั้งเพศชายและเพศหญิง

5. นโยบายของกระทรวงศึกษาธิการที่เน้นให้โรงเรียนแต่ละแห่ง ส่งเสริมการแต่งชุดประจำชาติพันธุ์ แต่ละกลุ่มขึ้นอยู่อยู่กับแต่ละพื้นที่ เช่น ในพื้นที่อำเภอเชียงของมีทั้งไทลื้อ ไทยวน และชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง โดยให้เด็กนักเรียนทุกระดับแต่งกายด้วยชุดประจำชาติพันธุ์ในทุกๆ วันศุกร์

การดำรงอยู่ของภูมิปัญญาด้านการทอผ้าไทลื้อ

การดำรงอยู่ของภูมิปัญญาด้านการทอผ้าไทลื้อมีปัจจัยที่เกี่ยวข้องหลายปัจจัย ดังนี้

1) ปัจจัยภายในตัวผู้ทอผ้า ได้แก่ ความรักและความชอบในการทอผ้า ความสนใจของผู้ที่เฝ้าเรียนรู้ในศิลปะการทอผ้า และการได้เรียนรู้อย่างไม่เป็นทางการจากคนในครอบครัวหรือคนใกล้ชิดที่ทอผ้า การปรับตัวเกี่ยวกับเทคนิคและวิธีการทอผ้าที่ต้องเอาใจลูกค้า มีการปรับตัวเพื่อตอบสนองความต้องการของลูกค้าโดยเฉพาะด้านลวดลายที่ลูกค้าต้องการ และการปรับตัวเรื่องช่องทางการตลาดและจำหน่ายผ่านอินเทอร์เน็ตที่มีมากขึ้น

2) ปัจจัยภายนอก ได้แก่ การนิยมใช้ผ้าทอในชีวิตประจำวันของคนในพื้นที่หรือคนในสังคมที่มี กระแสการนิยมใช้ผ้าทอด้วยมือ การเห็นถึงคุณค่าของผ้าทอ ช่องทางตลาดที่สามารถนำมาซึ่งรายได้จากการจำหน่ายผ้าทอมีจำนวนมากขึ้น เพราะการกระตุ้นการท่องเที่ยวของพื้นที่และจังหวัด รวมถึงช่องทางการขายสินค้าผ้าทางอินเทอร์เน็ตที่มีความรวดเร็วด้วย อย่างไรก็ตาม หากเปรียบเทียบรายได้จากการทอผ้ากับการทำงานประเภทอื่นแล้ว การทอผ้าย่อมไม่สามารถนำมาซึ่งรายได้จำนวนมาก แต่ด้วยความรักและการใช้อาชีพการทอผ้าเป็นอาชีพเสริมของคนในชุมชนจึงทำให้ผู้ทอยังคงยึดอาชีพทอผ้าไว้ได้

ปัจจัยด้านนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ ที่ส่งเสริมให้เด็กนักเรียนแต่งกายด้วยชุดประจำชาติพันธุ์ประจำท้องถิ่น เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่มีส่วนทำให้มีการดำรงอยู่ของการทอผ้าถึงแม้ว่าจะไม่มากนัก แต่ก็ยังส่งผลต่อการนิยมแต่งกายด้วยชุดประจำชาติพันธุ์แต่ละพื้นที่รวมทั้งชาวไทลื้อด้วย

ความน่ารักของเด็กสาวใส่ชุดชาติพันธุ์ไทลื้อ

ปัจจัยที่มีส่วนสำคัญอย่างมากในปัจจุบัน พบว่า อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวมีผลต่อการดำรงอยู่ของภูมิปัญญาด้านการทอผ้า โดยเฉพาะการดำรงอยู่ของอัตลักษณ์ผ้าทอที่เป็นเอกลักษณ์ของแต่ละพื้นที่ เพราะการส่งเสริมการท่องเที่ยว ทำให้มีนักท่องเที่ยวมีจำนวนมากย่อมส่งผลต่อรายได้จากการจำหน่ายผ้าทอของชาวบ้าน ในอีกด้านหนึ่งการท่องเที่ยวยังมีส่วนในการเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ผ้าทอที่เป็นลวดลายการทอผ้าของแต่ละพื้นที่ด้วย เพราะบางครั้งนักท่องเที่ยวจะเป็นผู้กำหนดลวดลายผ้าทอโดยการสั่งตามความต้องการของนักท่องเที่ยว ทำให้อัตลักษณ์ของผ้าทอไหล่มีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม

นอกจากนี้ ปัจจัยด้านการสื่อสารสมัย เช่น ช่องทางอินเทอร์เน็ตยังเป็นปัจจัยเชิงบวกที่ทำให้ลูกค้าทั่วสารทิศสามารถเข้าถึงสินค้าผ้าทอไหล่ได้กว้างขึ้น โดยชาวไหล่บางคนที่มีบุตรหลานใช้อินเทอร์เน็ตก็จะช่วยในการนำสินค้าขึ้นเว็บไซต์และขายทางอินเทอร์เน็ต ทำให้มีช่องทางการจำหน่ายสินค้าอีกทางหนึ่ง บางรายก็มีพ่อค้าหรือแม่ค้าคนกลางนำสินค้าไปจำหน่ายทางอินเทอร์เน็ตอีกทอดหนึ่ง

อัตลักษณ์ผ้าทอไหล่สู่การท่องเที่ยว

อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงใหม่ เป็นแหล่งผลิตผ้าทอที่มีลวดลายงดงาม ถือเป็นอัตลักษณ์ของชุมชน เป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายในกลุ่มคนที่นิยมผ้าพื้นเมือง จุดเด่นของผ้าทอไหล่ คือ การทอผ้าด้วยเทคนิคเกาะหรือลัว ซึ่งผ้าทอไหล่นั้นมีลวดลายต่างๆ เช่น ลายสัตว์ ลายน้ำไหล ซึ่งถือได้ว่าเป็นภูมิปัญญาที่เกิดจากชาวไหล่จากรุ่นสู่รุ่นและมีการถ่ายทอดและสืบสานกันมาเป็นเวลายาวนาน เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่มีบทบาทและมีคุณค่าต่อการท่องเที่ยวของอำเภอเชียงของในปัจจุบัน เพราะนักท่องเที่ยวส่วนหนึ่งนิยมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยเฉพาะในช่วงออกพรรษาพื้นที่อำเภอเชียงของที่มีชาวไหล่ออาศัยอยู่จำนวนมากมีการจัดประเพณีจุลกฐินหรือมหาจุลกฐินเป็นประจำทุกปี และเป็นที่รู้จักของผู้คนในวงกว้างรวมทั้งนักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่พลาดไม่ได้ที่จะไปทำบุญที่เรียกว่า “สายบุญ” ต่างๆ คือ หากรู้จักคนในพื้นที่หรือรู้จักเจ้าภาพที่รับจัดงานจุลกฐินก็จะไปร่วมทำบุญ พร้อมกับการหาซื้อผ้าทอไหล่อันมีชื่อของชาวไหล่ในอำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงรายได้ เป็นสินค้าที่นักท่องเที่ยวและผู้มาเยือนนิยมซื้อเป็นของใช้และเป็นของฝากหรือเป็นของที่ระลึก แม้สินค้าบางอย่าง เช่น ผ้าถุงไหล่จะมีราคาค่อนข้างแพง แต่ผ้าทอไหล่ก็ยังเป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยวที่ไม่จำกัดเฉพาะผู้สูงอายุเท่านั้น แต่ยังขยายไปสู่คนรุ่นใหม่จำนวนมากที่นิยมสวมใส่ในปัจจุบัน นอกจากนี้ผ้าทอไหล่ยังเป็นสินค้า OTOP ชื่อดังของอำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงรายได้ด้วย

บทสรุป

การนำเสนอบทความนี้ เพื่อเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงการอนุรักษ์ การสืบสาน และการดำรงอยู่ของภูมิปัญญาด้านการทอผ้า รวมถึงการปรับเปลี่ยนด้านภูมิปัญญาของชาวไหล่ในพื้นที่อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงรายได้ ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและสิ่งแวดล้อมอย่างมาก การมีช่องทางการสื่อสารทางอินเทอร์เน็ตที่มีความรวดเร็วและกว้างขวางช่วยทำให้มีการสืบสาน และถ่ายทอดคุณค่าทางวัฒนธรรมในวงกว้าง โดยใช้ต้นทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่นำเสนอผ่านโลกโซเชียล ใช้การอธิบายลวดลาย นำเสนอผ่านเรื่องเล่าสั้นๆ ที่เชื่อมโยงวัฒนธรรมของชาวไหล่กับความเชื่อและวิถีชีวิตในปัจจุบัน นับว่าได้ส่งผลต่อการขยายตลาดผ้าทอของชาวไหล่ไปในวงกว้าง

ข้อเสนอแนะ

1. ควรมีการถ่ายทอดภูมิปัญญาการทอผ้าไทลื้อไปยังคนรุ่นใหม่ หรือผู้ที่สนใจอย่างต่อเนื่อง เพราะหากไม่มีการนำความรู้จากครุภูมิปัญญา หรือผู้เชี่ยวชาญในการทอผ้าถ่ายทอดไปยังคนรุ่นใหม่แล้ว ย่อมส่งผลต่อการสูญหายของภูมิปัญญาด้านการทอผ้าของชาวไทลื้อ รวมถึงอัตลักษณ์ด้านลวดลายผ้าทอที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาติพันธุ์ ถึงแม้ว่าอัตลักษณ์สามารถเปลี่ยนแปลงได้และมีความเป็นพลวัต (Dynamic) อยู่ตลอดเวลา (Na Thalang, E., 2003) แต่หากอัตลักษณ์บางอย่างเป็นมรดกทางวัฒนธรรม ก็ควรที่จะสืบสานไว้ให้เด็กรุ่นใหม่ได้เรียนรู้ ซึ่งการปรับตัวของชาวไทลื้อที่ผลิตลวดลายผ้าทอเพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวเป็นการเคลื่อนไหว เพื่อปรับตัวในระดับพื้นที่เพื่อนำเสนอความเป็นไทลื้อ ออกสู่สังคมและเวทีการท่องเที่ยว นับเป็นส่วนสำคัญที่อาจทำให้อัตลักษณ์ด้านลวดลายผ้าทอของไทลื้อเปลี่ยนแปลงไปได้

2. ในโอกาสที่ประเทศไทยก้าวสู่สมาชิกประชาคมอาเซียน การอนุรักษ์ การสืบสานภูมิปัญญาด้านการทอผ้าย่อมเป็นสิ่งสำคัญและมีความจำเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะการส่งเสริมหรือปลูกฝังให้เด็กรุ่นใหม่เห็นคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรมดังกล่าว ในขณะเดียวกันก็ส่งเสริมให้มีการจัดการความรู้ (Knowledge Management) ด้านภูมิปัญญาการทอผ้าให้กับคนรุ่นใหม่หรือผู้ที่มีความสนใจที่จะร่วมอนุรักษ์และสืบสานมรดกทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อให้คงอยู่คู่กับสังคม และวัฒนธรรมของชาวไทลื้อต่อไป อันเป็นภูมิปัญญาที่ทรงคุณค่าและควรอยู่คู่กับสังคมไทยและสังคมโลกต่อไปด้วย

References

- Cultural Promotion Department. (2012). **The Announcement Ceremony of National Culture Legacy Register**. Bangkok: Ministry of Culture.
- Ethnic Center and Development. (n.d.). **Voice of Ethnic Group**. Social Research Institute, Chiang Mai University.
- Matonboon, Wichulada. et al. (2014). **Lanna Tai Ethnic Groups**. Socail Research Institute, Chiang Mai University.
- Na Thalang, Ekawit. et al. (2003). **Local Wisdom and Knowledge Management**. Bangkok: Amarin Printing.
- Sangyut, Suntree. (2005). **Love Weaving and Relations pass Nameuansri Wale**. The Local Coordinate Research Center, Trang Province, Chiang Mai: Wanida Press.
- Siam Intelligence. (2013). **Policy Base of Minimum Wage**. Retrieved from <http://www.siamintelligence.com/300-baht-wage-start>.
- Social Research Institute. (1995). **Tourism Forum**. Chiang Mai: Mingmuang Press.
- Sunthonphesat, Suthep. (2012). **Anthropology Relation Theory: Combination Theory Article of Identity, Nationality, Ethnic Groups, Nationality Relation Organization and Nation State**. Chiangmai. Ethnic Group Learning and Development Center. Faculty of Social Science. Chiangmai University.